

JOSÉ
SARAMAGO

Ridicat
de la pământ

Traducere din limba portugheză
și note de Simina Popa

POLIROM
2022

Totuși alții s-au trezit deja, nu în sensul propriu, ca atunci când te dezlipești oftând de confortul îndoielnic al rogojinii, asta dacă ai așa ceva, ci în sensul în care te trezești în mijlocul zilei și descoperi că acum un minut era noapte, că adevăratul timp al oamenilor și schimbările prin care trec nu depind de soarele care vine sau luna care pleacă, acestea nu sunt decât parte integrantă din peisaj până la urmă, și nu numai cel terestru, așa cum am mai spus și înainte, dar cu alte cuvinte. Este foarte adevărat că toate au un timp al lor, iar cazul de față era sortit să se petreacă la vremea recoltei. Câteodată e nevoie de un neastâmpăr al corpului, dacă nu chiar de o exasperare care să miște sufletele, iar când spunem suflete, ne referim la ceea ce nu are cu adevărat nume, poate că e parte din corp, dacă nu chiar corpul întreg. Într-o zi, dacă vom insista, vom afla cu toții ce fel de lucruri sunt acestea și cât sunt de departe de cuvintele care încearcă să le explice, distanța de la aceste cuvinte până la ceea ce sunt ele cu adevărat. Pare complicat doar în scris.

La fel de complicată pare și această mașină, dar e foarte simplă. I se spune treierătoare, un cuvânt potrivit în cazul ei, fiindcă exact asta face, scoate boabele de pe spic, pune paieile într-o parte, cerealele în alta. Pe dinafară, e

o cutie mare de lemn cu roți de fier, legată printr-o curea de transmisie de un motor care trepidează, bubuie, vuiește și, scuzați exprimarea, pute. E vopsită în galben ca gălbenușul de ou, dar praful și soarele nemilos i-au luat culoarea, iar acum pare mai degrabă o movilă printre celelalte de pe câmp, căpițele adică, și oricum, pe soarele ăsta nici nu poți să-ți dai seama prea bine. Nimic nu stă locului, motorul zvâcnește, treierătoarea vomită paie și boabe, cureaua moale se bâțâie și aerul tremură de parcă ar fi reflecția soarelui într-o oglindă vânturată din cer de mânuțe mici de îngeri care n-au nimic mai bun de făcut. Prin ceața asta, se deslușesc și niște oameni. Cu asta și-au ocupat toată ziua azi, ieri și alaltăieri, ca și pe cele de dinainte, de când a început treieratul, toți cinci, câți sunt la număr, unul mai în vârstă și patru flăcăi, care nici măcar la cei șaptesprezece sau optsprezece ani ai lor n-ar trebui să aibă de îndurat o asemenea violență. Dorm în năsadă, printre baloți, dar abia când se lasă noaptea de-a binelea, până atunci, motorul nu tace, iar soarele e încă departe când se aude prima bubuitură a dihaniei aceleia care se hrănește cu bidoane de lichid negru și lipicios apoi, cât e ziua de lungă, păcănește în urechi, naiba s-o ia. Vechilul le impune ritmul de lucru, vine și se pune pe țipăt dacă aude că treierătoarea mestecă în gol. Gura mașinii e un vulcan pe dinăuntru, un gâtlej de uriaș pe care, dintre cei cinci, cel mai mult îl alimentează bărbatul mai vârstnic. Ceilalți îi cară sus spicele de la căpițe, se învârt neconținut prin prăpădul de paie rupte, cară grâul uscat și aspru, lujerii țepeni, spicele mustăcioase, pulberea, unde e

verdele fraged al câmpului de primăvară, când pământul pare cu adevărat un rai. Dogoarea e insuportabilă. Bărbatul în vârstă coboară, se suie unul din cei tineri în locul lui, dar mașina pare un puț fără fund. Ar mai lipsi doar să cadă un om înăuntru. Așa, ar ieși pâinea roșie, culoarea ei adevărată, nu albul acela nevinovat sau cenușiu fad.

Vine vechilul și zice, Tu, de acolo, treci să muncești la pleavă. Pleava e un monstru lipsit de greutate, făcut din paie și pulbere care îți astupă nările, îți intră peste tot pe sub haine și se lipește de piele, o unsoare noroioasă, ca să nu mai vorbim de mâncărime, domnilor, și de sete. Apa de băut din urcior devine repede leșioasă, bolnăvicioasă, ca și când m-aș întinde pe burtă să beau dintr-o mocirlă, fără să-mi pese de viermi și sugători de sânge, așa le spunem noi lipitorilor pe-aici. Se duce băiatul la pleavă, îl lovește în față ca o pedeapsă, corpul începe încet-încet să protesteze, nu mă mai țin puterile, mai durează mult, dar în scurt timp, și numai cine n-a trecut prin asta nu știe, disperarea ajunge să se hrănească din extenuarea trupului, devine zdravănă și forța ei violentă reintră în trup, iar atunci, cu puteri îndoite, băiatul pe nume Manuel Espada, despre care vom mai auzi în povestea noastră, lasă pleava, își cheamă tovarășii și spune, Eu plec de aici, că asta nu e muncă, e moarte. Sus pe treierătoare e tot bărbatul mai bătrân, Și cu snopii ce facem, dar rămâne cu strigătul în vânt și brațele căzute, pentru că cei patru băieți se îndepărtează împreună, își scutură hainele, arătând ca niște păpuși de lut gata să fie băgate la cuptor, cenușii, cu fețele brăzdate

de dâre de sudoare, zici că sunt paiate, doar că nu prea-ți vine să râzi. Bătrânul sare jos de pe treierătoare și oprește motorul. Liniștea izbește timpanele. Vechilul vine în fugă, gâfâind, Ce se întâmplă, Ce-i asta, și Manuel Espada zice, Plec, și ceilalți, Și noi plecăm, întreg câmpul rămâne uluit, Adică nu vreți să munciți. Împrejur aerul tremură, sunt unduirile arșiței, dar pare de fapt că tremură latifundiul, deși nu sunt decât patru băieți care acum pleacă pur și simplu, mânați de motivele lor de oameni fără nevastă și copii de întreținut acasă, cum era João Vreme-Rea, care îi spusese Faustinei, De-aia am fost de acord să mă duc la Évora. Nevasta îi răspunde, Nu te mai gândi la asta, acum e vremea să te trezești.

Manuel Espada și prietenii lui se duc de acolo la administrator, un bărbat pe nume Anacleto care se uită cruciș, să-i ceară banii pentru zilele lucrate și să-i spună că pleacă fiindcă nu mai pot suporta. Anacleto își focalizează ochiul rătăcit, îi fixează pe cei patru nemernici, ah, de-aș putea să pun biciul pe ei, Nu vă dau nici un ban, și să știți că o să vă reclam ca greviști. Răzvrătiții nu știu ce-o fi însemnând asta, la vârsta lor nevinovată, n-au auzit niciodată de așa ceva. Pornesc spre Monte Lavre, care e departe, merg drept pe drumuri vechi, nici mulțumiți, nici muștrați de remușcări, așa s-a nimerit, nu poți să stai subjugat toată viața, iar celor patru nu li se pare că au făcut ceva deplasat, stau de vorbă și-și spun lucruri pe potrivea vârstei lor, ba chiar unul aruncă cu o piatră după o pupăză de pe drum, care se zburătăcește, iar dacă stau să se gândească mai bine, le pare rău

doar că n-o să se mai vadă cu femeile venite din nord să lucreze aria de treierat, căci era mare lipsă de mână de lucru la vremea aceea.

Bine e de cei care merg pe jos, au timp berechet, dar dacă graba e mare și setea de dreptate, și mai mare, dacă faptele rele și răufăcătorii pun în pericol latifundiul, e mai bine să ia Anacleto căruța spre Montemor, să se ducă într-acolo furios și fremătând, înflăcărat de sfânta roșeață care aprinde obrajii celor care luptă cu înfocare pentru conservarea lumii, ce bine că se duce la Montemor, unde se rezolvă astfel de situații, să spună gărzii că patru oameni din Monte Lavre au declarat că fac grevă. Ce-o să mă fac, ce-o să-i spun stăpânului de treierătoare, unde mai pui că e și penuria asta de mână de lucru. Locotenentul Contente i-a spus, Du-te liniștit, că ne ocupăm noi, și Anacleto s-a dus liniștit înapoi la arie, și cum mergea el pe drum, acum mai puțin grăbit, bucurându-se de starea de bine ca unul care și-a îndeplinit o datorie pe placul lui, vede trecând pe lângă el un automobil plin de oameni, și cineva de dinăuntru îi face cu mâna, e prefectul județului, care îi strigă La revedere, Anacleto, împreună cu el mai sunt locotenentul gărzii și o patrulă, au pornit la atac împotriva inamicului într-un tanc panzer sherman înțesat cu arme de toate calibrele, de la pistolul obișnuit până la tunul fără recul, și merg tot înainte, sub privirile patriei, își oferă pieptul în fața gloanțelor, claxonul se aude ca o trâmbiță de luptă, în vreme ce prin cine știe ce parte a latifundiului, pe drumuri vechi, după cum spuneam, s-au oprit cei patru infractori să vadă care dintre ei face pipi mai departe și mai cu boltă.

La intrarea în Monte Lavre latră câinii la automobilul-tanc, ar putea părea neverosimil dacă n-am menționa acest detaliu ireal, și cum drumul e abrupt, escadronul coboară și înaintează în formație, de data asta autoritatea civilă merge în față, cu spatele asigurat. Prima vizită pe care o fac, cu precizia unuia care face manevre și știe că n-are decât gloanțe oarbe, este la primarul comunei care, ca să spunem așa, rămâne mut de uimire văzând că îi intră în prăvălie locotenentul și prefectul, în timp ce patrula, de partea cealaltă a ușii, cercetează bănuitoare împrejurimile. Peste drum s-au și adunat niște băiețandri, iar de prin locuri nevăzute sau incerte, mamele își strigă copiii, cum au făcut și la vremea uciderii pruncilor. Să le lăsăm să strige, oricum asta nu le-a fost niciodată de prea mare folos, iar noi să mergem la prăvălie, unde primarului i-a revenit graiul, acum e numai ploconeală și vorbe mieroase, domnule prefect, domnule locotenent, mai lipsea să mai zică și domnilor soldați, dar ar fi părut cam ciudat, auzi, domnule soldat, și prefectul scoate pomelnicul cu infractorii denunțați de Anacleto, Spuneți-mi unde locuiesc Manuel Espada, Augusto Patracão, Felisberto Lampas, José Palminha, dar primarul nu se mulțumește să fie doar un simplu informator, o cheamă pe nevastă să rămână strajă la tejghea și la sertarul cu bani, și astfel, cu rândurile îngroșate, compania pornește prin labirinturile din Monte Lavre, atentă la ambuscade, la fel cum face și garda civilă în Spania, Domnul să-i aibă în pază. Monte Lavre e pus-tiu din cauza soarelui dogoritor, până și băiețandrii își pierd interesul, e o căldură de te-astupă, toate ușile sunt închise, dar există